

Свет се обликује у новим односима, не само политичким, економским, технолошким, него и културним, ти преображаји ће бити основа и задатак мишљења и уметности. Између наивизма технолошких утопија, које по себи неће донети било коју врсту ослобађања појединца и друштва, и мишљења које ће се отвореније суочити са новим формама моћи обликоваће се нови мрачни хоризонт човека на крају века и његових вечно преображаваних химера. Може се учинити да су ова предвиђања превише тамна и да је хоризонт светлији, али историја је препуна тамних предвиђања која су превазишла сва очекивања. И када проповедник вели да ничега на свету нема новог, можемо то узети, не само као доживљај затвореног времена које се не мења у представи библијског човека, него и као парадигматичну слику свог времена.

Постоји једна карактеристична анегдота о прогресу: деветнаести век као доба машинизације и стабилизације мерења времена, увођења ефикасности, контроле и планирања... толико је убрзао проток информација да су послеподневни драматични догађаји на њујоршкој берзи већ сутра производили последице у Лондону, тако да је пропали бизнисмен могао пре доручка да изврши самоубиство. Брзина растаче основе људске природе, она удаљује људе, разара традиционалне облике друштвености и вредности и диктира све већу брзину у доношењу одлука. Аналитичност, иако потпомогнута технологијом, постаје све више симболичка, језичка, надстварна, манипулишући са величинама, бројевима, временом, вредностима... све више искључујући разлику, човека и његов примарни свет. Историја постаје изложена интервенцијама које су последице брзине и редуccionизма, одсуства одговорности које убризгава у људску стварност дух техника. Техника се иронично поиграва са најдубљим контеплативним вредностима људске културе извршавајући их циничким преображајима.

Као илустрација нека послужи уметност зен мајстора који су усавршавали одапињање стреле из стања са предметом тако да је стрела сама налазила циљ, као што га у електронској верзији налазе америчке томахавак ракете остављајући за собом пустош и смрт. С једне стране је трагање за сопственим могућностима, за сабирањем бића и дубинским разумевањем жеље као нечега ометајућег и несавршеног, а с друге је усавршавање моћи и владање другим, излагање другог као објекта жеље и њене атавистичке природе да се преко агресије и уништавања другачијег ослободи страха од смрти. Техника је само налицје људске панике пред временом и пред непремостивим разликама којим оно спашава или поништава човека. Да ли ће крај овог века показати да је пут које је човек изабрао - пут сумрака.

У средњем веку повлашћена класа обрзованих људи је читала. У манастирским скрипторијима, школама, на универзитету. Слична ситуација је била и у српском друштву, а то је подразумевало Двор, манастире и властелу. Читало се гласно, будући да је глас био основни знак присуства, истина се објављивала у својој чулној гласовној форми. Да би смо разумели позицију гласног читања ваља имати на уму чињеницу да је читање у себи било разумевано као тајно, неконтролисано и ненадзирано прихватање и тумачење божјих истина. Попут снова који су у средњем веку били непожељни, са становништва званичне доктрине, као савез са ђаволом, а њихово причање је носило велику опасност за оног ко их прича. Свет је био ограничен на јасне контуре људске улоге у божјем плану.

Читање је у новом веку постало приватна ствар. Унутрашњи разговор, интимност која се екстатично приљубљивала уз тело прича и тело знања. Авантура читања је била авантура нарастајуће личности и њеног самопоуздања да се са својим ја испроба и изложи моћима језика и да у његовој прозирности и тамности нађе темеље своје успостављености.

Све истине су историзоване, оне се обликују према конфигурацији система вредности и система знања, а знање према перспективи које ствара време или друштвеност која осваја и преобликује природу, поредак ствари и идеја. Од асимиловане личности средњег века која се препуштала божјој вољи, до идеја о слободној вољи која се сударала са кривицом, грехом, питањима савести, преко субјективитета и идеје личности која напада концепт савести, кривице, греха и тежи да се у свом откривено стваралачком напону обоготвори, до кризе личности у савременој култури и њене атомизованости, раздробљености и до прихватања света као симулакрума и симулације. Гло се измакло, прво се склонио бог, потом је угрожен човек, да би се на сцени појавиле улоге, игра, али изнад свега моћ која почиње неконтролисано да се распростире и да запоседа сваки микрон простора. Читање се отвара као читање света, а свет се преображава и мења, измичући свом читаоцу и његова судбина постаје комедија историје у којој читалац без бога и без себе лута кроз бескрајни и недовршени виртуелни простор. Знање се гомила и раствара, ствари се умножавају, догађаји се неконтролисано одвијају и сваки је непоновљив и исти наслањајући се на матрицу једног кружења у којем нема ни почетка, ни краја, док се смисао одлаже и предвиђа а разлика се калкулише само као део културе, не личности, не унутрашњег живота, јер он је поспољен и изложен медузинском погледу јавног живота, нове друштвености која раствара све без остатка. Аналитичност, рашлањавање је метода која осваја сваки људски гест. Од психијатрије, до социјалних, економских, антрополошких, физикалних, политичких, стратешких... до новца и до паранаучних анализа, све је изложено мерењу и нестајању, све је препуштено знаковима и симболима које различити облици моћи избацују да би свет у његовој изменљивости надгледали и контролисали и мотивисали на сталну промену и кретање у којем само назиремо трептаје корпоскула и таласа, једно виртуелно постојање које се граничи са ништавилком. Читање које се позива на свест, а ту се рачуна са одговорношћу, ма колико било ослоњено на фантазију једне мере, једног принципа, нестало је као што је нестало и читалац који се могао позивати на себе, који се могао позивати на искуство, на памћење, на карактер, на доживљај, на аутентичност....

***

Страх је стање пренапрегнутости, ишчекивања и уплашености како од непознатог тако и од познатог објекта, предмета или појаве. Суштински везан за људску опрезност, за његово тело и настојање да се заштити, страх се проширује у више форме које постају модуси друштвености и културе. Историја страха је историја културе, људског еманциповања кроз сазнање од страха и сталног произвођења страха у новим облицима. Од сазнања које ослобађа од страха кроз уочавање и рационализовање одређених узрока, до отварања нових регија страха које се у бесконачном свету откривају и избијају из неопажених момената живота. Од физиолошког страха за

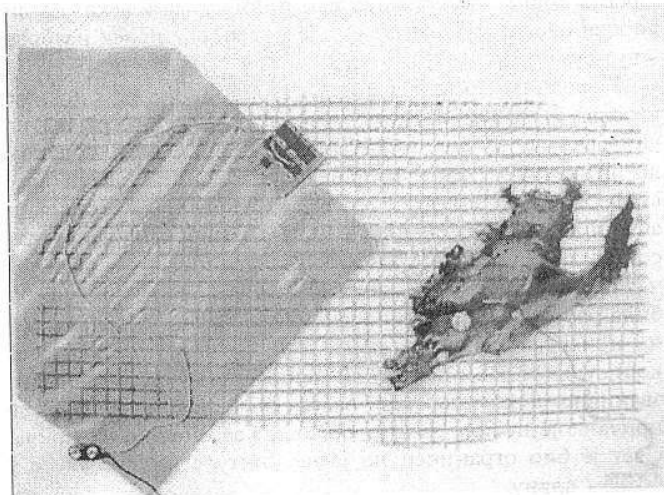
сопствено тело, страха од смрти, преко страха од природе, страха од агресије другог и другачијег: од културе, до друштвености и историје, до метафизичког страха пред крајњим стварима које људско биће доводе у стање дубоке дрхтавице. У основи страха је нагон да се спасимо од бола, од патње, од унижења наше људске суштине. И како год да је страх онтолошки, јер људско биће се нужно суочава с њим кроз свест о себи и спољној стварности у модалитетима очувања својих граница и својих поседа, толико је страх производ културе и друштвености, историзован и стално променљив у функцији моћи и владања. Култура као систем забрана заснива своју опстојности на страху на казни, на елиминацији, а политика, како би рекао Фуко, као рат остварен другачијим средствима, у својим основама посеже за производњом страха као предпресивним и дубоко репресивним средством пацификације. Суочавајући се са страхом у детињству, изложеног у формама застрашујућег и фантастичног света, ми не знамо да се у тим наоко необавезним обрасцима скрива нуклеус људске улоге која ће нас припремити за страх, да се према њему односимо као формативном принципу владања и ограничавања што се изражава, на крају, као људска историја зла, која у својој суштини дубоко одбацује и презире људску одговорност и човека као биће знања и избора.

* * *

Они који воде рат не допуштају да ствари буду проблематизоване етички, што елиминише, свакако, и свако право. Њихов хоризонт је технички, укључујући етику као технику, што је етика без етике, наглашавајући своје "поправљаштво човечанства" као питање ефикасности. Оно што је сврха рата, стварног рата, остаје скривено. Стратези рата НАТО пакта у агресији на Југославију непосредно су само спекулирали о ефектима рата, дакле у уобразиљама, етике и о начинима како тај рат добити, не о праву на живот, не о границама рата. Свако прекорачење тумачено је као право рата на преливање, као рат који нужно мора да се понегде излије преко забрана. Чак и кад је то преливање доносило смрт онима који наводно нису били циљеви рата. Рат се не сме ометати, он тражи да се ватра разгори, да се пламен подигне високо, да својом јаром огреје све, ако не и спали.

Иза, као једна врста теодицеје, као гориво, стоји, "етички оквир" у којем се тај рат, наводно, засновао: он се образлаже хуманитарном катастрофом, с оне стране добра. Као што би могло да следи из Ничеа, етика без моралних факата, илузија моралног суда. То огољено значи: да би спасао нечији живот, мораш га другом одузети. Свети Тома у својим виђењима права на живот допушта приликом порођаја смрт детета, уколико би то угрозило живот мајке. Хришћанство, које изричито стоји на становништву да човек не може да интервенише у правима људског живота - датог од Бога, овде се показује одлучним. Ово може бити једна од инспирација. Да ли аналогије таквог типа оправдавају насиље над једнима, да би се спречило, наводно, насиље над другима. Етика је бастард моћи. Она ће се засновати ако тумач има инструменте да је реализује. У процепима моћи сенке смрти бледе, моћ се уздиже да кроз рат себе заснује и одржи, уколико би јој то било онемогућено, или оспорено, било којим разлозима, она не би могла да се учини стварном. Чак би и претња као потенција која произилази из наговештеног сукоба била неделатна, уколико рат не би био стваран. Претња уводи у рат, а моћ се такође, поново и нужно рађа у рату. Без рата она је фарса или позорје. Рат је стално стање људских друштава, али он из стања мора да се преобрази у деловање, утолико пре јер ће и

стање, као стајање у нечему, бити разложено у ништа рата. Стање је змија која вас хипнотише да јој, против своје воље, стајете на реп. Она се из непокретности претвара у покретност отрова, тако се заспалост, иако змија у том стању не престаје бити змија, пробудује као дубоки сан - као смрт за другог. Али рат не види смрт. Он је скрива. То није оно чиме би он хтео да влада, он жели да влада животом. Смрт је само средство. Утолико рат бира смрт за живе да би их пробудио измењене. Да не корачају стазама змија. Да схвате да је змија увек змија, да је мир рат, и да избегавање рата значи његово прихватање, прихватање права јачег. То је потенција рата да се без рата добије рат. Прихватити претњу као изгубљени рат. Прихватити да си истински слаб. То рат увек доказује, управо што бира слабо да би обелоданио слабост као материцу рата, да би је увећао и учинио безграничном. Рат по својој природи не познаје допуштено и недопуштено. Он се шири, бришући границе, захватајући тло до корена. Захватајући до дна невиности, оне који не прихватају рат, јер управо у таквој врсти принуде рат узима своју разлику као рат. Право, које је институција рата, то прикрива, преко изузетка који разграђује правило. Никада право неће стајати на становништву да правда припада праведнима, да живот припада невинима. Правда се изводи из суђења, из логоса, не из правде. Нико није крив док се не докаже супротно, тврди право лажно - али зато обележава, окривљује. Како је невиност могућа ако се неко без кривице ослобађа кривице. Од чега је отпала кривица, од кривог или од невиног. Ко се ту излаже суђењу, процедури, процесу. Нешто настаје из нечега, а да они који су будуће жртве ни не знају који исход ће се извести. Отуда је правда слепа за слабе, а видовита за јаке који јој удахнују живот. Право јачег је оксиморан, јер пориче право, јер афирмише јакост. Јачи, уколико остварује јакост, снагу, делује против права - против правде. Против оне немогуће правде. Право је провизориј који се ослања на моћ. Тако је једино могуће. Оно опстаје на слабост оних који су изложени ефектима моћи. Који су захваћени њеним слепим витлом. Теодицеја права се приказује као уговор али његова легитимизација је у самом насиљу, у самој неправди. Оно што га заснива скрива се, као сам тлачитељски логос, логичност, као гримаса. Логос је уистину гримаса. У безданом простору, у простору без одјека, у бесконачном понору хаоса, у ничему. Отуда је рат лик ничега, ништа, ништења. Између удаха који се повезују са одсутном мером, са одсутним смислом, проваљује ништа. Пројектил. Ракета. Рат. Разарање. Страх. Оспореност. Смрт. Право. Запад. Како би то могло бити речено начином Ничеа: сва средства којима се хтело да се учинимо моралним, била су у основи неморална.

cincia mangoni